

ДЕОНТОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Савінова Н.В., Берегова М.І.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

У статті визначаються сучасні підходи до формування професійної культури корекційних педагогів, в основу яких покладено підвищення рівня професійної підготовки фахівців галузі корекційної освіти та їх етико-деонтологічного рівня. Особливу увагу автор звертає на визначення деонтології та порівняння педагогічної етики і педагогічної деонтології. Автор визначає деонтологічну підготовку корекційного педагога як цілеспрямований і керований процес, який розпочинається у навчальному закладі й продовжується в процесі подальшої роботи. Деонтологічна підготовка передбачає оволодіння корекційним педагогом знаннями про «правильну» поведінку в різних ситуаціях. Корекційному педагогу під час роботи необхідно дотримуватися специфічних, професійних та етичних вимог у системі «вчитель-учень». Визначені умови успішної організації навчально-виховного процесу у системі інклюзивної освіти. Корекційно-розвивальна робота з дітьми, які мають порушення психофізичного розвитку, потребує особливих вимог до професійної компетентності педагога, оскільки вона є вирішальним фактором розвитку й навчання. Розв'язання поставлених завдань значною мірою залежить від професіоналізму педагога, його культури, духовності, моральності.

Ключові слова: деонтологія, професійна культура, педагогічна етика, корекційний педагог, корекційна освіта, корекційно-розвивальна робота, інклюзивна освіта.

Постановка проблеми. Збільшення кількості дітей із порушеннями психофізичного розвитку – реалії сьогодення. Надання необхідної корекційної допомоги їм – найважливіше завдання навчальних закладів у системі інклюзивної освіти.

В умовах інклюзивного навчання, постійного ускладнення завдань, які стоять перед школою, підвищуються вимоги до особистості корекційного педагога, його професійних якостей, рівня культури. Тільки високорозвинена, культурна особистість зможе виховати справжню людину. Сучасній школі потрібен фахівець, який творчо реалізує нові технології навчання, постійно досягає високих результатів у своїй професійній діяльності.

Мета статті: розкрити сутність деонтологічної компетентності корекційного педагога в умовах інклюзивного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На формування вітчизняної педагогічної деонтології великий вплив мали такі педагоги як Г. Сковорода, С. Русова, К. Ушинський, Я. Корчак, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін. Питанням деонтологічної компетентності фахівців присвячені дослідження Є.В. Коробової, Л.В. Мордохаяєва, Є.К. Веселової, Г.А. Караханової, М.Є. Орешкіної, Н.В. Кузьміна, О.А. Абдулліна, М.П. Васильєвої та інших. На сучасному етапі проблема підготовки корекційних педагогів привертає увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних учених (С.П. Миронової, Ю.В. Пінчук, Н.В. Савінової, Т.В. Сак, В.М. Синьова, Є.П. Синьової, В.В. Тарасун, Л.І. Фомічової, О.П. Хохліної, М.К. Шеремет та ін.).

Виклад основного матеріалу. Професійна компетентність – складне інтегративне утворення, що включає широкий діапазон компонентів, які являють собою сукупність систематизованих знань, умінь і навичок, особистісних якостей, поглядів і переконань, досвіду, що визначають функціонуючу та соціально-психологічну готовність педагога до творчого вирішення проблем освітнього процесу.

За словником, компетентний означено так: 1) який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; 2) який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 3) який має певні повноваження; повноправний, повновладний [10].

На думку Ю.В. Пінчук, поняття «професійна компетентність вчителя-логопеда» – це інтегративна якість особистості, яка виявляє готовність

максимально ефективно здійснювати діагностику, корекційно-превентивне навчання та особистісний розвиток осіб з вадами мовлення [9].

Професійна компетентність вчителя-логопеда, за М. Є. Орешкіною, охоплює соціально-особистісну, теоретичну та практично-методичну компетентності, деонтологічними критеріями якої є:

- уявлення про етико-деонтологічні аспекти логопедичної діяльності;

- сукупність деонтологічно значущих якостей;

- адекватна реалізація уявлень і якостей у процесі подолання мовленнєвих порушень [8].

Професійна компетентність корекційного педагога визначається нами як комплексне поняття, що включає в себе теоретичну, практичну, комунікативно-мовну та особистісну складові, які є необхідними для здійснення корекційно-розвивальної та виховної роботи з дітьми із порушеннями психофізичного розвитку. Більше того, корекційному педагогу доводиться займатися не тільки організацією навчання й виховання дитини з порушеннями психофізичного розвитку, але й соціальними питаннями, «лікуванням» тощо. При цьому діяльність дефектолога регламентована лише документами організаційного характеру [3].

Поняття «деонтологія» застосовують до багатьох сфер професійної діяльності людини: медичної, юридичної, управлінської, педагогічної, причому у різних галузях науки воно має неоднозначне тлумачення. Термін «деонтологія» у 1834 році ввів англійський філософ І. Бентам, який вжив його для позначення учення про моральність. Деонтологія – розділ етики, у якому розглядається проблема обов'язку та обов'язкового [11].

У сучасній філософії деонтологія, зазвичай, трактується як етика обов'язку, яка відрізняється від етики добра, або аксіології [7].

Деонтологія – розділ етики, що вивчає проблеми обов'язку, сферу обов'язкового, всі форми моральних вимог та співвідношення їх [10].

За українським дефектологічним словником, деонтологія – розділ етичної теорії (учення про мораль), у якому розглядаються проблеми обов'язків, моральних вимог і норм. Це сукупність етичних норм, яких дотримуються працівники при виконанні своїх фахових обов'язків [1].

Термін деонтологія у педагогіці запровадив у 1994 році К. М. Левітан. На його думку, педагогічна деон-

тологія має розробляти правила і норми поведінки учителя у сфері його професійної діяльності [5].

Педагогічна деонтологія – наука про професійну поведінку педагогічного працівника, про його обов'язки. Змістовним ядром педагогічної деонтології є система морально-етичних норм і принципів, необхідних педагогові для виконання своїх професійних обов'язків [4, с. 7].

М.П. Васильєва, зазначає, що педагогічна деонтологія – це розділ педагогічної науки, яка є узагальнюючою системою принципів, норм, вимог, яким має відповідати поведінка педагога в умовах професійної діяльності [2, с. 71].

Таким чином, педагогічна деонтологія – наука про професійну нормативну поведінку педагога, про його обов'язки, морально-етичні норми, принципи та правила поведінки. Деонтологія обґрунтовує необхідність свідомого підпорядкування особистих інтересів потребам суспільства, визначає вимоги, що висуваються до професійної діяльності вчителя.

Теоретичним підґрунтям педагогічної деонтології є педагогічна етика, яка є базовою складовою формування компетентності педагога та визначає етичні принципи його професійної поведінки у взаємостосунках з учнями, їх родичами, колегами по роботі та суспільством у цілому.

Педагогічна етика є єдиною для різних педагогічних дисциплін. Проте, особливості кожної педагогічної спеціальності визначають неоднакове виявлення загальних принципів у різних дисциплінах.

На думку вчених (В.І. Бондар, С.П. Миронова, В.М. Синьов, М.К. Шеремет та ін.), професійна діяльність корекційного педагога відрізняється від роботи вчителя у традиційній школі. Корекційно-розвивальна робота із дітьми, які мають порушення психофізичного розвитку, потребує особливих вимог до професійної компетентності педагога, оскільки вона є вирішальним фактором розвитку й навчання. Вирішення поставлених завдань значною мірою залежить від професіоналізму вчителя-дефектолога, його культури, духовності, моральності, тому деонтологічна компетентність відіграє важливу роль у підготовці корекційного педагога, зумовлена значністю його роботи, необхідністю постійної взаємодії між учасниками педагогічного процесу.

Завдання педагогічної деонтології стосовно корекційної педагогіки полягає в обґрунтуванні високої моралі корекційного педагога, який виховує і навчає дітей із порушеннями фізичного й розумового розвитку. У більш вузькому значенні під деонтологічною компетентністю слід розуміти сукупність етичних норм професійної діяльності фахівців і співробітників, які працюють в корекційних установах. У межах етико-деонтологічної компетенції слід розглядати такт і етикет корекційного педагога, оцінювання вчинків та дій педагога і всього персоналу навчально-виховних установ з етичних позицій [3].

Деонтологічна підготовка корекційного педагога характеризується як цілеспрямований і керований процес, який розпочинається у навчальному закладі й продовжується в процесі подальшої роботи, забезпечує його готовність до здійснення нормативної поведінки в різноманітних ситуаціях професійної діяльності.

Деонтологічна підготовка як процес має свої цілі, завдання, структуру, функції, комплекс умов і передбачає оволодіння корекційним педагогом знаннями про нормативну поведінку в різних ситуаціях професійної діяльності, сформованість умінь і потреби діяти відповідально та будувати відносини

в системі «людина-людина» на основі деонтологічних принципів, норм і вимог, а також сформованість рефлексивної позиції щодо особистої поведінки, яка забезпечує вироблення деонтологічної компетентності [2].

Деонтологічна компетентність роботи корекційного педагога, передусім, виявляється у системі «вчитель-учень». Взаємостосунки педагога та учня є головною складовою частиною складних проблем педагогічної етики взагалі й педагогічної деонтології зокрема. Це пояснюється особливою специфікою діяльності корекційного педагога, якому довіряють здоров'я та виховання дитини з психофізичними порушеннями.

Корекційний педагог має поєднувати професійну культуру з чуйним ставленням до учня, вміти встановити особистий контакт з учнем, узагальнити й оцінити наявні дані психолого-медико-педагогічної консультації.

Для успішної організації навчально-виховного процесу корекційний педагог повинен вивчити психологічні, емоційно-вольові особливості дитини з порушеннями психофізичного розвитку, скласти уявлення про механізм порушення, його прояви, ознайомитися з умовами виховання та навчання учня, відносинами у родині тощо. Поведінка, тактика роботи корекційного педагога повинна залежати від індивідуальних особливостей учня з обмеженими можливостями, його характеру, рівня виховання, важкості захворювання. До кожної дитини потрібно знайти індивідуальний підхід, підібрати індивідуальні види роботи.

Етико-деонтологічний принцип у корекційній педагогіці вимагає, щоб педагог у процесі спостереження підтримував моральний стан дитини якоюнебудь доречною реплікою, або звертав увагу на вівіть на незначні позитивні зрушення у навчанні та вихованні. У той же час необережне слово вчителя, його байдуже або безвідповідальне ставлення до учня може не тільки спричинити погіршення результатів навчання й корекції, але й непередбачувані наслідки.

Важливим завданням корекційного педагога в таких умовах є підтримка та допомога «особливої» дитини, добре, толерантне та чуйне ставлення до неї. Не менш важливою задачею корекційного педагога є нівелювання конфлікту, пошук методів впливу на дітей, їх батьків, проведення роз'яснювальної та виховної роботи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, деонтологічна підготовка корекційного педагога – це цілеспрямований керований процес, який забезпечує формування деонтологічної компетентності, сформованість особистісно значущих якостей, необхідних для здійснення нормативної професійної поведінки в педагогічній діяльності. Деонтологічна підготовка має свої цілі, завдання, структуру, функції, комплекс умов й передбачає оволодіння знаннями про нормативну поведінку в різних ситуаціях професійної діяльності корекційного педагога, сформованість умінь і потреби діяти відповідально та будувати відносини в системі «людина-людина» на основі деонтологічних принципів, норм та вимог. Особливу увагу вчитель має приділяти спілкуванню із учнями, оскільки одне зайве слово може нівелювати усю корекційну роботу з дитиною. В умовах розвитку інклюзивної освіти вимоги до деонтологічної культури завдання корекційного педагога ускладнюються, що потребує подальших досліджень, аналізу та узагальнень.

Список літератури:

1. Вавіна Л.В. Український дефектологічний словник / Л.В. Вавіна, А.М. Висоцька, В.В. Засенко та ін. // за ред. В.І. Бондаря. – К.: Милосердя України, 2001. – С. 132.
2. Васильєва М.П. Деонтологічний компонент підготовки сучасного педагога в умовах вищого начального закладу / М.П. Васильєва // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. – № 2. – Дніпропетровськ, 2011. – С. 168-177.
3. Колишкін О.В. Педагогічна деонтологія вчителя-дефектолога / О.В. Колишкін // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – № 4. – Суми, 2014. – С. 429-437.
4. Кусий Ю.О. Педагогічна деонтологія / Ю.О. Кусий // Директор школи. – 1998. – № 29. – С. 7.
5. Левітан К.М. Педагогічна деонтологія / К.М. Левітан. – Екатеринбург: Ділова книга, 1999. – 269 с.
6. Миронова С.П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту: монографія / С.П. Миронова. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2007. – 304 с.
7. Новая философская энциклопедия: в 4 т. / под ред. В.С. Стёпина. – М.: Мысль, 2001. – С. 134.
8. Орешкина М. Е. Деонтология в профессиональной деятельности логопеда: дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.03, «Коррекционная педагогика» / М.Е. Орешкина. – Москва, 2007. – 148 с.
9. Пінчук Ю.В. Система професійної компетентності вчителя-логопеда: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / Ю.В. Пінчук. – Київ, 2005. – 30 с.
10. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – Т. 11. – С. 678.
11. Философский энциклопедический словарь / подред. Л.Ф. Ильичёва, П.Н. Федосеева. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – С. 57.

Савинова Н.В., Береговая М.И.

Николаевский национальный университет имени В.А. Сухомлинского

ДЕОНТОЛОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КОРРЕКЦИОННОГО ПЕДАГОГА В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье определяются современные подходы к формированию профессиональной культуры коррекционных педагогов, в основу которых положены повышение уровня профессиональной подготовки специалистов в отрасли коррекционного образования и их этико-деонтологического уровня. Особое внимание автор обращает на определение деонтологии и сравнения педагогической этики и педагогической деонтологии. Автор определяет деонтологическую подготовку коррекционного педагога как целенаправленный и управляемый процесс, который начинается в учебном заведении и продолжается в процессе дальнейшей работы. Деонтологическая подготовка предполагает овладение коррекционным педагогом знаниями о «правильном» поведении в различных ситуациях. Коррекционном педагогу во время работы необходимо соблюдать специфические, профессиональные и этические требования в системе «учитель-ученик». Определены условия успешной организации учебно-воспитательного процесса в системе инклюзивного образования. Коррекционно-развивающая работа с детьми, имеющими нарушения психофизического развития, требует особых требований к профессиональной компетентности педагога, поскольку она является решающим фактором развития и обучения. Решение поставленных задач в значительной степени зависит от профессионализма педагога, его культуры, духовности, нравственности.

Ключевые слова: деонтология, профессиональная культура, педагогическая этика, коррекционный педагог, коррекционное образование, коррекционно-развивающая работа, инклюзивное образование.

Savinova N.V., Berehova M.I.

Mykolaiv National University named after V.O. Sukhomlynskyi

DEONTOLOGICAL COMPETENCE OF THE REMEDIAL PEDAGOGUE IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION

Summary

The modern approaches to the formation of professional culture correction teachers defined in the article. They are based on increasing the level of professional training of correctional education sector and their ethical and deontological level. Special attention is drawn to determine and compare the deontology and teaching ethics. The author defines the deontological training of correctional teacher as a purposeful and controlled process that begins in school and continues in the future work. Deontological training involves mastering of correctional teacher knowledge about the «correct» behavior in different situations. Correction teacher during the work must adhere to specific, professional and ethical requirements in the system «teacher-student» The conditions of the successful organization of the educational process in the system of inclusive education defined. Correction and developing work with children who have impaired psychophysical development requires specific requirements for the professional competence teacher as it is a crucial factor in the development and training. The solution of tasks largely depends on the professionalism of teacher, their culture, spirituality and morality.

Keywords: deontology, professional culture, teacher's ethics, correctional teacher, correctional education, correctional and developmental work, inclusive education.